

RELAȚII ECONOMICE ROMÂNNO-BRITANICE 1939-1940 (II)

Sorin ARHIRE*

Instaurarea stării de război între Marea Britanie și Franța, pe de o parte, și al Treilea Reich, de cealaltă parte, a creat mari probleme guvernului de la București în definirea poziției sale diplomatice, ceea ce a afectat și atitudinea sa în abordarea problemelor economice. Mulți oameni politici români se temeau că emiterea unei declarații de neutralitate ar putea periclita ajutorul statelor occidentale promis prin garanțiile anglo-franceze în primăvara anului 1939, precum și statutul României la o viitoare conferință de pace, în condițiile în care era larg răspândită ideea conform căreia, Marea Britanie, grație resurselor imperiale, va ieși din nou învingătoare¹. Cu toate acestea, influențată de declarația de neutralitate a Iugoslaviei, la 5 septembrie 1939, Consiliul de Miniștri de la București a publicat un comunicat prin care afirma că „România este adânc pacifică” și că dorește să semneze pacte de neagresiune cu vecinii săi². La doar o zi distanță, Consiliul de Coroană, convocat de rege, a proclamat observarea strictă a regulilor neutralității față de statele beligerante din conflictul ce tocmai izbucnise în Europa³.

Deși până la începerea celui de-al Doilea Război Mondial, Armand Călinescu, primul-ministru al României din acea perioadă, fusese un adept hotărât al unei orientări către Marea Britanie și Franța, după invadarea Poloniei de către trupele germane și sovietice, șeful guvernului de la București a intervenit personal pentru a obține armament din partea germanilor, pentru care românii urmau să furnizeze Reich-ului petrol și grâu în cantități mult mai mari ca până atunci. De fapt, șeful guvernului român avea în vedere nu producția industriei germane de armament, ci surplusul de material de război polonez capturat de Wehrmacht⁴, pentru care partea română era hotărâtă să continue aceste livrări pentru o perioadă mai lungă de timp, „prin aceasta contribuind în mod decisiv la întâmpinarea nevoilor [germane] în eventualitatea unui război purtat pe o perioadă de câțiva ani”⁵. Se pare că

* Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia; e-mail: sorinarhire2001@yahoo.com.

¹ Haynes 2003, p. 113.

² Carol II 1995, p. 424.

³ *Ibidem*, p. 426; Dașcovici 1939, p. 14; Mamina 1997, p. 176-188.

⁴ Călinescu 1990, p. 431.

⁵ DGFP, vol. VIII, doc. nr. 74. *Apud* Haynes 2003, p. 115.

Armand Călinescu era dispus să ofere Reich-ului concesiuni și mai mari, doar asasinarea sa din 21 septembrie împiedicându-l să facă acest lucru. Astfel, cu puțin timp înainte de a fi ucis, el l-a trimis la Berlin pe senatorul român de etnie germană Hans Hedrich într-o misiune care a rămas și acum neclară. Conform unor surse arhivistice din Germania, premierul român ar fi oferit întreaga producție de petrol a României în schimbul garantării frontierelor sale, așa cum erau ele la începutul războiului⁶. Deși nu este o certitudine, probabil că dispariția lui Armand Călinescu a afectat interesele economice germane în România, în mod special livrările de petrol și, totodată, a favorizat creșterea influenței economice a Marii Britanii în această țară sud-est europeană.

Importanța pe care oficialii britanici o acordau României din punct de vedere economic reiese și din faptul că proaspăt constituitul War Cabinet, format după modelul celui care existase în perioada 1916-1918, în cele 123 de întruniri organizate în ultimele patru luni ale anului 1939 s-au făcut referiri la statul sud-est european în 71 dintre acestea. Așa cum era de așteptat, britanicii au fost mai mult decât interesați de problema petrolului românesc, aceasta fiind prezentă pe agenda întrunirilor War Cabinet de nu mai puțin de 19 ori⁷. Pe fondul izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, petrolul devenise un produs strategic și o importantă armă diplomatică, iar România, o țară „esențial agrară”, dobândise datorită producției sale de petrol „o importanță cu adevărat mondială”⁸. La 12 septembrie 1939, guvernul de la Londra a anunțat punerea în aplicare a unei noi politici de achiziționare a petrolului românesc, cu scopul

„[...] menținerii României pe cât posibil deschisă și a intervenției pentru a proteja poziția societăților deținute de cetățenii lor [britanici] astfel încât aceste societăți să nu fie forțate de guvernul român să sprijine efortul de război german”⁹.

Neputând să desfășoare acțiuni militare într-o țară neutră, așa cum era România, britanicii au declanșat un război economic împotriva celui de-al Treilea Reich, cu scopul de a-i priva pe germani de livrările de petrol. Oficialii de la Londra au acționat prin intermediul firmelor particulare, în condițiile în care Marea Britanie, spre deosebire de Germania¹⁰, avea implantate în

⁶ Haynes 2003, p. 115.

⁷ Buzatu 2003, p. 123-125.

⁸ Brătianu 1942, p. 10-11.

⁹ Funderburk 1983, p. 156.

¹⁰ Exploatarea petrolului în România datează din jurul anului 1880. Până la Primul Război Mondial, Germania a fost de departe cel mai mare investitor în domeniul extracției și prelucrării petrolului românesc, după care a pierdut totul. Companiile petroliere britanice, americane, franceze, belgiene și olandeze au dominat net în toată perioada interbelică, revenirea Germaniei având loc doar în noiembrie 1938, atunci când Helmuth Wohlthat și

România sucursale ale unor importante companii petroliere, așa cum erau „Astra Română”, afiliată la Shell Oil Company și care doar singură reprezenta 25% din totalul producției românești, „Unirea”, care aparținea de British Phoenix Oil and Transport Company și Steaua Română Limited, cea care controla cam 25% din acțiunile societății Steaua Română. În contrast cu această situație, societățile germane controlau doar 0,86% din petrolul brut extras în România¹¹. Cantitățile de petrol în surplus au fost cumpărate cu ajutorul Trezoreriei Britanice, cea care a subvenționat diferența dintre prețurile românești și cele mondiale, iar Eric Alfred Berthoud¹², din cadrul Ministry of Fuel and Energy, a fost trimis cu scopul de a coordona politica guvernamentală cu cea a companiilor petroliere britanice¹³. În paralel, Goeland Transport and Trading Company, înființată și finanțată de Ministry of Economic Warfare, a căutat să cumpere și să închirieze cât mai multe remorhere, mahone și șlepuri, cu scopul de a afecta transporturile fluviale pe Dunăre către Germania¹⁴.

Tot la începutul lunii septembrie, prin blocada instituită de Royal Navy, britanicii au reușit să taie legăturile comerciale ale Germaniei cu lumea transoceanică, menținând-o pe aceasta în limitele sale europene, astfel că Reich-ul mai putea importa petrol din România doar pe două căi. Prima dintre ele era reprezentată de navigația pe Dunăre, în timp ce a doua era transportul feroviar, utilizându-se linia simplă Predeal - Brașov. În ambele situații,

Carl Clodius au făcut tot posibilul ca să înființeze cât mai multe societăți germano-române, cu scopul prospectării, extracției și rafinării petrolului românesc (Porter 2008, p. 60).

¹¹ Cîrstea 2013, p. 80.

¹² Mai târziu, Sir Eric Alfred Berthoud. S-a născut la Kesington, Londra, la 10 decembrie 1900. A studiat la Gresham's School, Holt, Norfolk, iar după aceea la Magdalen College, Oxford, acolo unde în anul 1922 a obținut o diplomă în chimie. Între 1922 și 1926 a lucrat în Viena și Milano pentru Anglo-Austrian Bank. Timp de 13 ani, în perioada 1926-1939, a fost angajat la Anglo-Persian Oil Company (ulterior British Petroleum), desfășurându-și activitatea la Paris și Berlin. La începerea celui de-al Doilea Război Mondial, Eric Berthoud a făcut parte din Ministry of Fuel and Power, fiind trimis la București, în cadrul legației britanice de acolo. A părăsit teritoriul românesc în ianuarie 1941, în preajma ruperii legăturilor diplomatice dintre România și Marea Britanie. În următorii patru ani a fost membru în diferite delegații care aveau ca scop asigurarea cantităților de petrol pentru Aliați. La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a făcut parte din Comisia Aliată de Control din Austria, iar apoi a luat parte la elaborarea tratatelor de pace din Europa, precum și la Planul Marshall. Între 1948 și 1952 a fost ajutor al subsecretarului de la Foreign Office, iar apoi ambasadorul Marii Britanii în Danemarca (1952-1956) și Polonia (1956-1960). S-a retras din activitate în anul 1960, fiind cinci ani mai târziu președintele fondator al Universității din Essex. În 1945 a primit Order of St Michael and St George, și a fost înnobit în 1954, atunci când a devenit Knight Commander of the Order of St Michael and St George. A murit la 29 aprilie 1989 (http://new.worldlibrary.net/articles/Eric_Berthoud, accesat la 20.04.2016).

¹³ Porter 2008, p. 61.

¹⁴ *Ibidem*.

germanii aveau de depășit obstacole majore, întrucât Dunărea îngheța trei luni pe an, perioadă de timp în care nu era navigabilă. Pe lângă faptul că transportul fluvial era permanent supus pericolului bombelor plutitoare și al bombardamentelor aeriene, Germania avea pe Dunăre o capacitate de transport de 100000 de tone, ceea ce era total insuficient pentru nevoile sale. Deși țară dunăreană, flota comercială română dispunea de doar 29000 de tone, ceea ce o situa pe locul trei, având doar cu 4000 de tone mai mult decât vasele britanice de pe Dunăre¹⁵. În plus, modalitatea de transport cea mai folosită pentru petrolul românesc fusese în anii anteriori reprezentată de navigația pe mare și nu de cea pe Dunăre sau pe calea ferată, ceea ce făcea ca în toamna anului 1939, statul român să se confrunte cu greutăți sporite în exportul petrolului, așa cum reiese din tabelul de mai jos în care sunt date procentele din cadrul acestui transport¹⁶.

Modalitatea de transport	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Pe mare	84,2	81,2	81,2	78,8	74,5	66,0
Pe Dunăre	13,0	16,0	16	17,6	21,5	29,0
Pe calea ferată	2,8	2,8	2,8	3,6	4,0	4,0

La rândul său, transportul pe calea ferată avea și mai multe dificultăți, deoarece România dispunea de doar 8000 de vagoane-cisternă, în condițiile în care se știa faptul că nevoile Germaniei necesitau utilizarea a nu mai puțin de 12000 de vagoane-cisternă. Așa cum a mai fost menționat, exista o singură linie ferată între Predeal și Brașov, ceea ce făcea ca ruta să fie suprasolicitată. Chiar și după ce a fost dublată, la insistențele președintelui Comisiei Economice Guvernamentale Româno-Germane, Carl Clodius, deplasarea vagoanelor-cisternă era îngreunată de mișcarea trupelor române, precum și de faptul că locomotivele se defectau adesea. În plus, au existat și acțiuni de sabotaj inspirate de agenții britanici, printre acestea putându-se enumera punerea de zahăr în benzină, precum și de nisip în gresoarele vagoanelor-cisternă¹⁷.

Deși în momentul izbucnirii războiului, Germania (inclusiv Austria și Cehoslovacia) importa petrol din România în cantități mai mult decât duble în comparație cu Marea Britanie¹⁸, la finalul anului 1939, datorită importanței

¹⁵ Brestoiu 1986, p. 129.

¹⁶ *Ibidem*, p. 128.

¹⁷ Porter 2008, p. 62.

¹⁸ Petrolul românesc a început să fie atractiv pentru industria germană doar după înfăptuirea Anschluss-ului, deoarece Austria avusese puternice legături economice cu statele successorale ale monarhiei habsburgice. Alipirea statului austriac la teritoriul german a dus la o apropiere economică a Germaniei față de statele sud-est europene. Până atunci însă, petrolul românesc

acordate acestei materii prime, britanicii au ajuns să-i devanseze pe germani, reușind să cumpere din România 105000 de tone de petrol, în comparație cu doar 50000 importate de Reich¹⁹. Din cauza războiului ce de puțin timp izbucnise, conform calculelor făcute de oficialii de la Londra, cheltuielile Marii Britanii erau de 6 milioane de lire sterline pe zi, astfel că prin intermediul comerțului exterior se căuta măcar parțial să se recupereze pasivul înregistrat²⁰. Ca urmare a acestei răsturnări de situație, la începutul anului 1940, al Treilea Reich a căzut de pe locul 1, pe locul 3, într-un clasament al țărilor beligerante importatoare de petrol românesc, întrucât, în ianuarie 1940, Marea Britanie ajunsese să dețină 35,33%, Franța 19,34%, în timp ce Germania mai avea doar 9,18%, cu toate că doar în septembrie 1939 situația era exact inversă²¹.

Aceste achiziții sunt cu atât mai importante cu cât societățile britanice se confruntau cu reale probleme în România, așa cum reiese dintr-o notă informativă. Conform acesteia, tariful de transport aplicat produselor petroliere la export era excesiv de mare, la fel fiind și taxele vamale în cazul importului de materiale de sondaj și rafinaj. Se mai adăuga și faptul că pentru persoanele străine folosite în România în scopul bunei funcționări a industriei trebuiau obținute permise de rezidență, situație care crea dificultăți suplimentare. Toate aceste îngrădiri nu făceau altceva decât să ridice costul de producție pentru petrolul românesc, ceea ce, bineînțeles, îl făcea mai puțin competitiv pe piețele internaționale. Mai mult decât atât, societățile britanice se plâneau de faptul că în România explorările sunt aprobate pentru suprafețe prea mici, ceea ce de multe ori făcea ca riscul asumat să fie prea ridicat, mai ales că noile terenuri erau la distanțe din ce în ce mai mari față de regiunile de extragere a petrolului²².

a avut o importanță secundară pentru germani, întrucât era mai scump cu aproximativ 6% decât prețurile existente la nivel mondial, iar transportul maritim prin portul Constanța nu era mai avantajos decât cel din Golful Mexic. În plus, instalațiile de transbordare de la Dunăre erau rudimentare, ceea ce făcea ca în perioada interbelică să fie transportate doar cantități mici de petrol românesc către Bavaria. Totuși, în toamna anului 1939, s-a constituit societatea comercială germană „Sardep”, în vederea stimulării exportului de petrol din România. Un mare parc de rezervoare de petrol a fost construit de această societate lângă Giurgiu, care a devenit portul principal pentru exportul de petrol, în locul Constanței (Hillgruber 1994, p. 116, 118).

¹⁹ Funderburk 1983, p. 157.

²⁰ AMAER, fond *Anglia*, vol. 31, f. 460. Referat trimis de la Legația României din Londra, semnat de însărcinatul cu afaceri Radosav, către ministrul Afacerilor Străine, Grigore Gafencu, la data de 17 decembrie 1939.

²¹ Buzatu 2003, p. 137.

²² Cirstea 2013, p. 345-346. Documentul nr. 100. Notă informativă privind dificultățile întâmpinate în România de societățile petroliere britanice (1939).

În ultimele luni ale anului 1939, ca și în toți ceilalți ani ai războiului de altfel, membrii War Cabinet din Londra au fost preocupați de menținerea și extinderea blocadei economice împotriva Reich-ului, la baza acestei politici stând raportul întocmit de lordul Hankey. Realizat la sfârșitul lunii noiembrie, respectivul document stabilea liniile directoare ale Marii Britanii față de Europa Sud-Estică, aici bineînțeles fiind inclusă și România. Conform raportului, pentru „sufocarea” economică a Germaniei, recomandările lordului Hankey au fost următoarele: a) instituirea unui control ferm împotriva traficului de contrabandă prin Dardanele; b) supravegherea cumpărăturilor efectuate de Italia, precum și de statele neutre; c) observarea atentă a exporturilor românești; d) un sprijin cât mai eficace pentru ministrul plenipotențiar Sir Reginald Hoare; e) controlul șlepurilor de grâne utilizate de germani pentru a transporta petrolul pe Dunăre²³.

Al Doilea Război Mondial începuse și, întocmai ca în prima conflagrație mondială, Marea Britanie a instituit o blocadă navală împotriva Germaniei, cu scopul privării acesteia de posibilitatea aducerii materiilor prime din afara Europei. Ca atare, zona petroliferă din Valea Prahovei căpăta o importanță majoră pentru mașina de război germană, iar britanicii, conștienți de rolul decisiv pe care îl putea avea petrolul românesc, au pus la punct un plan de distrugere a sondelor, la care au fost cooptați și francezii. Se încerca astfel repetarea scenariului din Primul Război Mondial, atunci când, în noiembrie 1916, la solicitarea lui Sir George Barclay, ministrul plenipotențiar britanic de la București, guvernul României a pus în aplicare un plan prin care au fost distruse 1677 de sonde, 26 de rafinării, fiind incendiate totodată 827000 de tone de derivate din petrol²⁴. Livrarea de petrol către o tabără sau alta însemna practic ieșirea din neutralitate, așa cum de altfel a consemnat și regele Carol II în însemnările sale:

„Din ce în ce [mai mult] cele ce le-am spus la începutul conflictului par a se adevăra. Păcura este un instrument de războiu așa de important, încât livrarea ei uneia sau altei părți însemnează aproape o ieșire din neutralitate. Astăzi este războiul motoarelor și va putea învinge acela care va avea cea mai mare rezervă de combustibil”²⁵.

Este interesant că încă din aprilie 1939, atunci când încă era pace, guvernul de la Londra a oferit României garanții de integritate teritorială, dar cu două condiții. Prima dintre ele, făcută public, condiționa ajutorul britanic de faptul că armata română trebuia să opună rezistență unei eventuale invazii, dar și de necesitatea ajungerii la o înțelegere specială între România și Polonia. A doua condiție pusă a avut un caracter neoficial, dar a fost de o importanță

²³ Buzatu 2003, p. 137.

²⁴ Buzatu 1998, p. 322.

²⁵ Carol II 1996, p. 94.

primordială, întrucât Foreign Office-ul, prin intermediul lui Sir Reginald Hoare, a cerut ca guvernul român să accepte distrugerea sondelor de petrol din Valea Prahovei, în situația în care teritoriul românesc ar fi fost atacat de o terță putere²⁶.

În toamna anului 1939, lovirea „drumului” petrolului românesc ce ducea către Reich a devenit o prioritate atât pentru britanici, cât și pentru francezi. Aceștia, în colaborare cu oficialitățile de la București, au pus la punct un plan ultrasecret prin care sondele din Valea Prahovei urmau să fie distruse în doar 24 de ore, în cazul în care armata germană ar fi încercat să pună stăpânire pe această zonă²⁷. Întocmai ca în Primul Război Mondial, atunci când guvernul român a acceptat propunerile anglo-franceze de distrugere, acum, în toamna anului 1939, inginerii companiilor petroliere trebuiau să asigure pregătirea tehnică, iar armata română avea misiunea să blocheze inamicul în afara Văii Prahovei. Distrugerea propriu-zisă era misiunea genștilor britanici aduși din Egipt, precum și a celor francezi ce urmau să vină din Siria. Pentru a fi evitată situația din Primul Război Mondial, atunci când germanii au reușit să refacă destul de repede infrastructura necesară extracției petrolului românesc, de data aceasta planul avea în vedere folosirea unor dispozitive electrice care ar fi avariat iremediabil puțurile de petrol, ceea ce i-ar fi silit pe germani să sape altele noi²⁸. Comandantul Watson din Royal Navy era cel care trebuia să coordoneze întreaga acțiune, dar acesta urma să fie ajutat de maiorul Davidson-Houston, loțjiitorul atașatului militar, precum și de petroliști britanici aflați deja în România, printre care pot fi enumerați Gardyne de Chastelain²⁹ și Gwynn Elias³⁰.

Importanța petrolului românesc i-a determinat pe anglo-francezi ca în toamna anului 1939 să aibă discuții cu oficialitățile de la București în mai multe rânduri. Convorbirile purtate de ambasadorul francez A. Thierry și ministrul plenipotențiar britanic Sir Reginald Hoare cu prim-ministrul Armand

²⁶ Carol II 1995, p. 320.

²⁷ Despăgubirile pe care România urma să le primească după război din partea Marii Britanii și Franței ar fi fost cam de 60 milioane de dolari americani, sumă pe care regele Carol II o găsea total nesatisfăcătoare (Carol II 1996, p. 38).

²⁸ Porter 2008, p. 64.

²⁹ Gardyne de Chastelain a studiat tehnologia petrolieră la Universitatea din Birmingham. A sosit în România în anul 1927, ca angajat al societății petroliere „Unirea”. A fost recrutat de Special Operations Executive (SOE), având indicativul DH 13. În 1940, atunci când era deja directorul comercial al „Unirii”, datorită evenimentelor internaționale, a fost nevoit să părăsească teritoriul românesc, plecând la Istanbul, pentru a lucra sub comanda colonelului Bill Bailey, cel care era reprezentant al SOE în Turcia. Înainte de părăsirea definitivă a misiunii diplomatice britanice de la București, de Chastelain a mai fost de câteva ori în România. După Dictatul de la Viena, el a fost cel care l-a contactat pe Iuliu Maniu cu scopul ca liderul PNȚ-ului să creeze un comitet român la Londra (*ibidem*, p. 77-78).

³⁰ *Ibidem*.

Călinescu, în zilele de 11 și 12 septembrie, au fost continuate după asasinarea acestuia din urmă cu ministrul Afacerilor Străine, Grigore Gafencu, la începutul lunii noiembrie. Prin această întâlnire avută cu cel care se afla în fruntea politicii externe românești, cei doi șefi de misiuni diplomatice au vrut să se asigure că planul de distrugere a sondelor de petrol nu a fost abandonat. Mai mult decât atât, au fost analizate diferite detalii legate de aplicabilitatea acestuia, franco-britanicii fiind de părere că trebuia executat numai dacă ar fi avut loc nu doar un atac asupra României, ci și în cazul existenței unui ultimatum politic și militar sau chiar economic. Din analiza documentelor de arhivă se poate observa clar o reticență a părții române vizavi de unele cereri ale franco-britanicilor, Grigore Gafencu nefiind deloc de acord cu luarea în calcul și a unui eventual ultimatum dat României, de o terță putere, ca motiv de distrugere a sondelor din Valea Prahovei. Aceeași reticență a fost manifestată de interlocutorul român și față de momentul când trebuia pus planul în aplicare, fiind respinsă propunerea făcută de ministrul britanic ca la stabilirea acestuia să ia parte și experții britanici și francezi aflați pe teritoriul român³¹.

Deși aproape totul fusese pregătit, echipamentul pentru geniști fiind trimis în România încă de la începutul lunii octombrie, acțiunea de distrugere a sondelor de petrol nu a fost pusă în aplicare niciodată, întrucât guvernul român purta negocieri secrete atât cu anglo-francezii, cât și cu germanii. S-a ajuns astfel ca România să ia măsuri de securitate împotriva unor eventuale sabotaje în Valea Prahovei, dar și să colaboreze cu Marea Britanie și Franța pentru eventuala aruncare în aer a sondelor de petrol! Jocul dublu practicat de autoritățile române, dar mai ales de Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret de Informații al Armatei Române, a primit în mai-iunie 1940 o grea lovitură, atunci când, în localitatea La Charité-sur-Loire, în campania sa din vestul Europei armata germană a capturat numeroase documente franceze ultrasecrete, prin care s-au aflat toate detaliile planurilor pe care le aveau anglo-francezii în legătură cu Valea Prahovei. Aliații preconizau un atac german asupra teritoriului românesc, similar cu cel care a avut loc împotriva Poloniei, dar nu s-au gândit nicicum că în București, spre deosebire de Varșovia, trupele germane vor veni cu trenul sau cu mașina, în cele mai multe cazuri îmbrăcate în haine civile.

În anii premergători începerii celui de-al Doilea Război Mondial, Cehoslovacia, Austria și Italia fuseseră parteneri importanți ai României în comerțul firelor de bumbac, atât de necesare țăranilor români pentru a fi țesute pe războaiele lor de lemn. În condițiile în care un stat austriac nu a mai

³¹ Cîrstea 2013, p. 340. Documentul nr. 96. Notă asupra convorbirilor avute în ziua de 3 noiembrie 1939, între ministrul de Externe al României, Grigore Gafencu, și ambasadorul A. Thierry.

existat din martie 1938, iar unul cehoslovac din aceeași lună martie, dar a anului următor, golul lăsat de dispariția comerțului de bumbac al României cu aceste state a fost din nou umplut de Marea Britanie. Acordul anglo-român semnat în primăvara anului 1939 a făcut posibilă încheierea unui contract cu firma Cotton Corporation Limited, prin care 2 milioane de livre de bumbac (aproape un milion de kilograme), cu o valoare de 100000 de lire sterline, au fost importate în România. Prin această tranzacție, la sfârșitul anului 1939, britanicii redeveneau furnizori importanți de fire de bumbac pentru economia românească, fiind atins volumul anului 1936, atunci când au fost exportate peste 6,76 milioane livre din Marea Britanie în România³².

Începerea războiului mondial i-a determinat pe britanici să caute să dezvolte comerțul cu statul sud-est european, deși erau niște piedici concrete pentru punerea în practică a acestui plan. Existența în România a unui sistem de licențe pentru exportul de produse către Aliați³³, precum și impunerea de restricții la cumpărarea de valută străină reprezentau obstacole pentru oamenii de afaceri din Marea Britanie, așa cum au afirmat și membrii unei delegații britanice venite la București, la începutul lunii decembrie a anului 1939, cu scopul de a mări volumul schimburilor dintre cele două țări. Ca și în trecut, s-a discutat despre posibilitatea instituirii unor curse regulate de vase comerciale, dotate chiar cu instalații de refrigerare, care să poată prelua produsele perisabile pe care România le avea mai ales în perioada în care Dunărea nu era navigabilă. Însă, acordul economic româno-german, semnat în 23 martie 1939, a creat în cercurile Foreign Office-ului neîncredere în România, iar vânzările românești de petrol către Reich, prevăzute de acest acord, au contribuit din plin la crearea unei imagini proaste la Londra vizavi

³² *Argus*, din 7 septembrie 1939. Exportul de fire de bumbac al Marii Britanii în România a fost de 8,47 milioane livre în 1937 și de numai 3,17 milioane livre în 1938. În anul 1939, dacă se adaugă cele 2 milioane de livre de fire de bumbac la cantitățile cumpărate în prima jumătate a anului, precum și la cele importate de firmele particulare, se ajunge cam la aceeași cantitate importată în anul 1936.

³³ Membrii delegației britanice ajunse la București au dat două exemple prin care România a refuzat acordarea de permise de export pentru cantități de petrol deja angajate de guvernul de la Londra. Primul caz era reprezentat de societatea „Unirea”, căreia nu i s-a permis efectuarea a două transporturi, iar cel de-al doilea exemplu era constituit de societatea „Astra-Română”, care, în luna noiembrie, nu primise autorizație pentru exportul unei cantități importante de petrol. Întrucât ultima societate amintită nu a reușit să trimită în Marea Britanie tot petrolul pentru care obținuse aprobarea, a solicitat o reînnoire a autorizației de export pentru cele 25000 de tone rămase, cerere care însă a fost refuzată de autoritățile române (Cîrstea 2013, p. 343. Documentul nr. 98. Raport privind tratativele anglo-române, referitoare la volumul cumpărării de petrol de către Anglia, din 2 decembrie 1939). În această perioadă, România a acordat o mare importanță licențelor de export, ceea ce a afectat din plin comerțul acestei țări cu Marea Britanie, clearing-ul dintre cele două țări devenind astfel dezechilibrat în favoarea statului sud-est european (TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24979/1940, f. 134).

de statul sud-est european. Deși se făcuseră eforturi mari pentru intensificarea relațiilor economice dintre cele două țări, se putea observa o oarecare neînțelegere reciprocă. Exista o lipsă de încredere a britanicilor în oficialitățile și comerțanții români, care data de mult timp, precum și sentimentul că partea română nu era nici atunci complet sinceră, impresie întărită de neacordarea licențelor pentru export.

Conform funcționarilor din proaspăt constituitul Ministry of Economic Warfare, o înțelegere convenabilă în legătură cu petrolul extras din Valea Prahovei, precum și un comerț bazat pe clearing, ar fi îmbunătățit foarte mult schimburile dintre cele două țări. Fluxul de materii prime, din Rusia și Turcia către Germania, trecea prin România, ceea ce reprezenta un motiv de nemulțumire în plus pentru guvernul de la Londra, deși din punct de vedere tehnic aceste mărfuri rusești și turcești nu intrau pe teritoriul român, întrucât, în porturile dunărene, ele erau descărcate din vase mari în șleपुरi, fără a trece prin vama românească³⁴. În plus, britanicii erau conștienți de faptul că, pentru a menține un nivel ridicat al schimburilor comerciale cu guvernul de la București, Marea Britanie trebuia să cumpere din România și să ofere acesteia mărfuri pe credit. Mai mult decât atât, în cercurile guvernamentale londoneze exista temerea că mărfurile vândute statului român ar putea fi reexportate către Germania³⁵. Oficialitățile de la București au temporizat însă toate aceste inițiative ale britanicilor, ceea ce l-a determinat pe Sir Reginald Hoare să propună întârzierea sau chiar sistarea materiilor prime aduse pe mare, de care industria românească avea atât de multă nevoie³⁶. În condițiile în care cele mai

³⁴ *Ibidem*, dosar nr. 24981/1940, f. 332. Raport întocmit în cadrul Legației Britanice de la București către Ministry of Economic Warfare, la data de 18 ianuarie 1940.

³⁵ Conform unei telegrame trimise de la Ministry of Economic Warfare, funcționarii acestui minister nu doreau ca mărfurile britanice să fie reexportate direct sau indirect către nicio destinație, aici fiind luată în calcul Germania în primul rând. De asemenea, se dorea ca bunurile românești vândute către Reich, mai ales cantitățile de petrol, să fie în limitele anilor precedenți. Deși se știa că este aproape imposibil de realizat, mai era menționată și prevederea conform căreia nici bunurile care tranzitau teritoriul românesc să nu fie reexportate, deși guvernul de la Londra era conștient de faptul că nu puteau fi oprite materiile prime care erau trimise de sovietici germanilor (*ibidem*, dosar nr. 24978/1940, f. 187).

³⁶ *Ibidem*, dosar nr. 23855/1939, f. 27-28. Telegramă trimisă la 18 decembrie 1939, de către Mr Coulson către Mr Shuckburgh. Conform unei liste întocmite la Ministry of Economic Warfare, statul român dorea să cumpere următoarele materii prime: fero-mangan, fero-mangan purificat, fero-fosfor, fero-crom, fero-crom purificat, fero-vanadiu, fero-wolfram, fero-molibden, fero-silicon, aluminiu, nichel, cobalt, zinc, cositor, cupru, duraluminiu, deșeuri din fier și conducte din oțel (*ibidem*, f. 29-34). Firele de bumbac și de lână erau de asemenea importante pentru comerțul româno-britanic, Sir Reginald Hoare exprimându-și părerea într-un comunicat trimis la Londra că alături de acestea mai puteau fi adăugate și alte articole și produse, cum erau: mașini și unelte agricole, camioane, automobile, motocicletă, medicamente, chimicale, aparatură medicală, ceramică, cabluri din oțel, sârmă, articole din cauciuc vulcanizat și blănuri (*ibidem*, dosar nr. 24979/1940, f. 79-80).

multe importuri de materii prime ale României erau din Marea Britanie și din țări aliate acesteia, sau mărfurile importate de statul român trebuiau să treacă prin controalele pe care le efectua Royal Navy, împiedicarea ajungerii achizițiilor românești era considerată o măsură eficientă.

La sfârșitul lui 1939 și în primele luni ale anului următor, pentru a diminua influența germană, Marea Britanie și-a folosit forța financiară pe care o avea asupra industriei petroliere românești. Această acțiune, combinată cu blocada navală, avea ca scop privarea economiei Reich-ului de cât mai multe produse. Înghețarea Dunării a făcut ca circulația vaselor către Germania să înceteze, în condițiile în care Marea Mediterană fusese deja închisă prin implicarea vaselor de război ce aparțineau de Royal Navy. Merită a fi remarcat faptul că, în urma unei prezentări interesante făcute de H. Jackson, inspector comercial, toți comercianții români cu care funcționarul britanic a discutat au considerat Germania ca fiind vinovată de situația blocării Mediteranei, fără a avea niciun sentiment antibritanic, deși comerțul pe această mare stagna, iar multe mărfuri erau oprite pe traseu, cele mai multe la Port Said³⁷.

Orice acțiune care ar fi lipsit Germania de materii prime, dar mai ales petrol, era binevenită. S-a ajuns astfel ca la mijlocul lunii ianuarie 1940, în cadrul Ministry of Economic Warfare, să fie lansată ideea ca între Bulgaria și România să fie încurajat un comerț de tip barter, prin care petrolul românesc să fie dat în schimbul grâului bulgăresc, doar pentru a se diminua cantitățile de petrol ce puteau fi cumpărate de germani³⁸.

Cu toate acestea, măsurile luate de britanici față de Germania nu au făcut altceva decât ca aceasta din urmă să-și canalizeze și mai mult eforturile sale către materiile prime românești, dintre care petrolul era cel mai important. În contextul existenței un război economic între Marea Britanie și cel de-al Treilea Reich, se poate vedea faptul că germanii au reușit să obțină o victorie importantă la 21 decembrie 1939, atunci când au reușit să încheie un nou tratat economic cu guvernul de la București. Practic, acest tratat nu era altceva decât o extindere a celui semnat la 23 martie, aducându-se însă două prevederi ca elemente de noutate. Prima dintre ele stabilea o creștere a valorii monedei germane, de la 41 de lei pentru o marcă la 49 de lei, ceea ce făcea ca produsele românești să devină mai ieftine cu 20% pentru Germania. Prin stabilirea acestei rate artificiale între marcă și leu, germanii obțineau un avantaj net față de britanici, deoarece, pentru mărfurile românești aceștia ofereau moneda lor devalorizată, ceea ce se adăuga deja absorbirii comerțului pe care Austria și Cehoslovacia îl avuseseră cu România. Prin a doua prevedere nou-adusă, partea română se obliga să trimită lunar în Germania nu mai puțin de

³⁷ *Ibidem*, dosar nr. 24981/1940, f. 16. Minută trimisă de inspectorul comercial H. Jackson către Legația Britanică de la București, la 25 iulie 1940.

³⁸ *Ibidem*, dosar nr. 24982/1940, f. 169.

130000 tone de petrol, ceea ce s-a îndeplinit însă pentru prima dată doar în iulie 1940³⁹. Cu toate acestea, pentru germani mai rămânea de rezolvat o problemă importantă, aceea de a convinge societățile implicate în extracția petrolului românesc de a accepta cererile germane⁴⁰, în condițiile în care mai toate aveau capital britanic, american, francez, olandez sau belgian. Pentru a fi sigur de îndeplinirea pe termen lung a acestor nevoi ale industriei Reich-ului, lui Hitler nu-i rămânea decât opțiunea venirii Wehrmacht-ului în teritoriul românesc, ceea ce de fapt s-a și întâmplat ulterior, în toamna anului 1940⁴¹.

Apropierea economică a României față de Germania nu a scăpat neobservată la Londra, lordul Halifax, șeful Foreign Office-ului, primind încă de la mijlocul lunii februarie 1940 un raport întocmit de colonelul James Baldwin-Webb, prin care, printr-o analiză concretă, se arăta creșterea influenței economiei Reich-ului asupra României, chiar dacă regele Carol al II-lea și-a exprimat în cel mai elocvent mod posibil dorința sa de a se face în continuare comerț cu Marea Britanie. Astfel, din cele 70000 de vagoane de grâu vândute de guvernul român, 30000 de vagoane au fost cumpărate de Germania, în timp ce Marea Britanie nu a reușit să importe decât jumătatea ultimei cantități menționate mai înainte. Mai mult decât atât, germanii ar fi achiziționat și mai mult acest produs, dar au așteptat ca amendamentul adus la acordul româno-german să intre în vigoare, prin care era prevăzută creșterea valorii mărcii față de leu, ceea ce însemna că guvernul de la Berlin putea să cumpere mai multe produse românești, cu aceeași sumă. Cu excepția unei mici cantități de mazăre exportate către Bulgaria, Germania a achiziționat tot ceea ce a mai rămas, situația fiind similară și pentru porumb. Reich-ul devenise deja cumpărătorul obișnuit al acestei cereale, acceptând orice cantitate oferită, în vreme ce Marea Britanie, la începutul anului 1940, nu mai era prezentă pe piața românească de porumb. România a exportat mici cantități de cherestea către Egipt, Palestina și Ungaria, dar cea mai mare parte a ajuns tot pe piața germană, la fel stând lucrurile și în cazul exportului de porci, de ouă și de pește al României⁴². Prețul mai mic al cherestelei din Canada, precum și calitatea superioară pe care o avea față de cea produsă în România, o făcea pe aceasta din urmă neatractivă pentru britanici, în condițiile

³⁹ Hoisington 1971, p. 479. *Apud* Funderburk 1983, p. 157.

⁴⁰ Deși la prima vedere pare puțin credibil, au existat și companii petroliere controlate de capital occidental care nu au putut rezista tentației de a vinde petrol Germaniei, datorită profitului foarte mare pe care l-au obținut (ANRDANIC, fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar nr. 57/1940, f. 36. Extras dintr-o scrisoare trimisă de Frank Gluck către British Centropa Limited).

⁴¹ Sédilot 1979, p. 228.

⁴² TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24979/1940, f. 179-180. Informare trimisă de colonelul James Baldwin-Webb către lordul Halifax, la 19 februarie 1940.

în care transportul din America de Nord dura cu doar 1-2 zile mai mult decât aducerea cherestelei românești. Ca o consecință a acestei situații, importul britanic de cherestea românească a încetat, negocierile purtate la finalul lunii aprilie rămânând fără niciun rezultat concret⁴³.

Pentru îmbunătățirea comerțului româno-britanic, la începutul anului 1940 a fost creată societatea particulară British Centropa Corporation Ltd., cu scopul de a cumpăra în secret mărfuri românești, indiferent de diferența care era între acestea și prețurile de pe piața mondială⁴⁴. Totodată, se avea în vedere și trocul de produse, prin care mărfuri aduse din colonii, precum iuta, cositorul, orezul și ceaiul, urmau să fie date la schimb contra materiilor prime românești. Din partea Marii Britanii s-au făcut eforturi ca societatea nou-înființată să aibă colaborări cu agenții comerciale cu reputație, precum și cu Board of Overseas Trade, iar părții române i-a revenit misiunea de a înființa o societate de cooperare⁴⁵. Ca de obicei, prevenirea achiziționării de către Germania a mărfurilor românești a reprezentat obiectivul Centropei, iar acțiunea acesteia în iarna și primăvara anului 1940, chiar dacă nu s-a ridicat la așteptările inițiale, a dat posibilitatea statului sud-est european de a scăpa temporar de „cleștele Germaniei” în domeniul economic și *ipso facto* politic⁴⁶.

Pe lângă războiul economic purtat în România împotriva Reich-ului, Marea Britanie a organizat și acțiuni de sabotaj, cu scopul de a opri expedierile de materii prime către industria germană. Bineînțeles că aspectul cel mai important al acestor livrări, care îngrijora guvernul de la Londra, era exportul românesc de petrol. Existau două variante pentru ca acesta să fie oprit sau diminuat. Prima dintre ele viza câmpurile petrolifere din Valea Prahovei, iar a doua blocarea Porților de Fier⁴⁷. Întrucât șansele ca puțurile de petrol din

⁴³ *Ibidem*, dosar nr. 24980/1940, f. 236-238.

⁴⁴ Funderburk 1983, p. 158.

⁴⁵ ANRDANIC, fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar nr. 57/1940, f. 48. Adresă a colonelului James Baldwin-Webb către lordul Halifax, la data de 15 martie 1940.

⁴⁶ Funderburk 1983, p. 158.

⁴⁷ Maude Rea Parkinson, o irlandeză din Ulster, care a stat mai mult de 20 de ani în România la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, descria Porțile de Fier ca fiind o zonă în care Dunărea se îngusta foarte mult, având acolo doar 90 de metri lățime. De ambele părți ale trecătorii erau stânci cu o înălțime de aproximativ 300 de metri, care înconjurau apa din toate părțile, ceea ce i-a dat impresia profesoarei irlandeze că este mai mult un lac decât un fluviu. Înainte de Primul Război Mondial, la Porțile de Fier erau numeroase stânci, unele care ieșeau la suprafața apei, iar altele abia dacă se vedeau, ceea ce făcea ca navigația să fie extrem de periculoasă în acel sector al Dunării. De regulă, la Orșova, pasagerii trebuiau să schimbe vaporul mare cu unul mai mic, care reușea să treacă de aceste obstacole. Ulterior, dinamitarea stâncilor a creat un canal navigabil, astfel că nu mai exista pericolul întreruperii traficului fluvial, reușita inginerescă fiind sărbătorită printr-o festivitate la care au luat parte împăratul Austriei, regele României și cel al Serbiei, precum și membrii ai Comisiei Dunării (Parkinson 2014, p. 22-23).

apropierea Ploieștiului să fie distruse pe cale aeriană erau extrem de mici, sondele fiind răspândite pe o suprafață destul de mare, oficialii britanici au luat în calcul a doua variantă, de blocare a zonei Porților de Fier, ceea ce, conform lui Sir Reginald Hoare, ar fi asigurat întreruperea livrărilor de petrol către Germania pentru cel puțin 3 luni⁴⁸. Ca atare, în primăvara anului 1940, s-a pus la punct un plan prin care se dorea înfăptuirea unei operațiuni la Porțile de Fier, sector al Dunării prin care treceau toate ambarcațiunile fluviale în drumul lor spre Germania. Remorcherele, mahonele și barjele necesare înfăptuirii acțiunii au fost grupate de compania Goeland⁴⁹, membrii echipajelor acestora urmând să fie date de Royal Navy și de Royal Australian Navy, toți îmbrăcați în haine civile. Venind din Egipt, 17 marinari în „haine civile care nu li se potriveau deloc” au trecut prin vama românească la 24 martie, urmați de alți 9 marinari, precum și de câteva zeci debarcați de nava comercială britanică „Ardinianin”⁵⁰. Vasele „Britannia”, „Elisabeth” și „Bayard” au plecat de la Sulina spre Brăila, în timp ce alte nave sub pavilion britanic aflate în diferite porturi de la Dunăre au început să navigheze în amonte, spre Porțile de Fier. La 1 aprilie, un convoi numeros și neobișnuit, format din 8 remorchere și 11 șleपुरi, a părăsit portul Brăila, îndreptându-se în aval. Datorită indiscreției pe care marinarii au avut-o la Sulina, la 3 aprilie, când aceștia au ajuns la Giurgiu, toți locuitorii orașului știau de acțiunea de sabotaj plănuită. Barjele trebuiau scufundate în Dunăre, transportul petrolului fiind astfel blocat, dar autoritățile române au trebuit să intervină⁵¹, pentru că informația ajunsese și la germani. Armele și explozibilul au fost confiscate, iar pseudomarinarii, care de fapt erau ofițeri, au fost trimiși la Constanța, acolo unde au fost imbarcați pe un vas cu destinația Istanbul, pentru a li se rupe legăturile cu fluviul, așa cum regele Carol al II-lea a menționat în însemnările sale⁵². La 14 aprilie, Manfred von Killinger, raporta la Berlin contracararea cu succes a operațiunii Porțile de Fier. „*Des dilettantes! Des idiots!*” au fost remarcile a doi foști demnitari români care erau omniprezenți la restaurantul hotelului „Athénée Palace” atunci când au auzit de eșecul lamentabil al comandoului

⁴⁸ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24983/1940, f. 135-136.

⁴⁹ Societatea de transporturi fluviale Goeland Transport Ltd. a fost înființată în toamna anului 1939, la Londra. Avea sucursale în toate statele riverane, inclusiv în România. Compania a fost creată din dorința britanicilor de a constitui un organism central de organizare și coordonare a acțiunilor de diversiune și de sabotaj, în condițiile în care mai toate întreprinderile de navigație germane deveniseră rezidențe de spionaj (Brestoiu 1986, p. 133).

⁵⁰ Porter 2008, p. 62.

⁵¹ Pentru mai multe amănunte despre acțiunea autorităților române vizavi de încercarea britanicilor de a scufunda barje la Porțile de Fier, vezi (Troncotă 1997, p. 491-496. Documentul nr. 94. Rezumat asupra descoperirii de către Serviciul Secret a chestiunii vaselor engleze de la Giurgiu, din 18 aprilie 1940).

⁵² Carol II 1996, p. 139.

britanic. „Nici n-au fost în stare să cumpere un bărbat de stat în așa fel încât să rămână câștigat” au adăugat ei, ceea ce pentru un român nu se putea spune ceva mai rău despre o persoană⁵³.

În iarna și primăvara anului 1940, guvernul de la Londra a fost interesat nu doar de petrol, ci de diminuarea oricăror exporturi către Germania, pentru ca blocada instituită de Royal Navy pe mare să aibă efect. Cu toată implicarea Marii Britanii în achiziționarea de materii prime românești, într-un raport întocmit de un funcționar din cadrul War Office, trezoreria de la Londra ar fi trebuit să aloce sume mai mari de bani pentru cumpărarea produselor românești, acesta considerând că „este absurd să cheltuiești milioane de lire sterline pe zi pentru blocada instituită pe mare și a nu se acorda câteva milioane de lire sterline pentru a închide ușa din spate a Germaniei pentru mărfurile vitale acesteia din urmă”⁵⁴.

Olivia Manning, soția lui Reggie Smith, conferențiar la Catedra de Engleză a Consiliului Britanic de la București, prezentă în România în acea vreme, a fost de asemenea extrem de critică față de eșuarea lamentabilă a blocării traficului pe Dunăre.

„I-au găsit într-un bar de pe mal beți, urlând și trăncănind în gura mare, despre oprirea circulației navale pe Dunăre. Și-au imaginat că, România fiind un aliat al Marii Britanii, marinarii de la Dunăre îi vor ajuta să le saboteze propriul lor mod de viață. Ce adunătură de tâmpiți!”⁵⁵.

În condițiile în care la începutul anului 1940 exista în România o cantitate exportabilă de porumb de aproape 500000 de tone, britanicii și-au manifestat interesul pentru a o achiziționa, spre a evita ajungerea acesteia pe piața germană⁵⁶. Pentru a menține rațiile populației, guvernul de la Berlin avea nevoie „de fiecare uncie de grăsime pe care o poate avea” de la cele 28 de milioane de porcine existente pe teritoriul Reich-ului, iar porumbul românesc era esențial pentru hrănirea lor⁵⁷. La Londra, cumpărarea unei cantități de porumb atât de mari era considerată decisivă, întrucât ar fi contribuit la scurtarea războiului, membrii War Office pronunțându-se pentru achiziționarea ei indiferent de prețul de vânzare. Primele discuții în legătură cu această posibilă tranzacție au avut loc în a doua zi a lunii martie, la sediul Legației Britanice din București, convorbirile fiind purtate între Sir Reginald Hoare și Eric Berthoud, pe de o parte, și D. G. Danielopol, de cealaltă parte. Întrucât cursul mediu al lirei sterline în cadrul clearingului era clar defavorabil

⁵³ Waldeck 2006, p. 40.

⁵⁴ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24979/1940, f. 243-244. Telegramă trimisă la 20 februarie 1940, de la War Cabinet Offices.

⁵⁵ Manning 1996, p. 266.

⁵⁶ Danielopol 1995, p. 64.

⁵⁷ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24979/1940, f. 143. Raport întocmit la 22 februarie 1940, în cadrul War Office.

Marii Britanii ca aceasta să efectueze achiziții masive din România, el fiind cam de 770-800 lei pentru o liră sterlină, în negocierile purtate partea română a venit cu propunerea ca întreaga cantitate de porumb să fie cumpărată printr-o operațiune specială extraclearing, la o paritate de 852 de lei pentru o liră sterlină. În următoarele zile a fost întocmit un proiect, avizat de Banca Națională a României, iar Sir Reginald Hoare a fost invitat la sediul Ministerului Afacerilor Străine în vederea stabilirii de comun acord a unor detalii⁵⁸. Dar prețul aproape dublu al porumbului importat din România, comparativ cu cel din Argentina (130 de lire sterline pentru o tonă, comparativ cu doar 70 de lire pentru o tonă)⁵⁹, la care s-au adăugat dificultățile de transport și de depozitare, au făcut ca această tranzacție să nu aibă loc, membrii Legației Britanice de la București primind instrucțiuni de la Londra de a nu încheia niciun contract, până când lira sterlină n-ar fi fost cotate la cel puțin 1100 de lei⁶⁰.

Doar în ultima zi a lunii martie, trezoreria de la Londra și-a dat acordul pentru achiziționarea a 200000 de tone de porumb din România, la un curs de 852 de lei pentru o liră sterlină, cantitate ce totuși era prea mică pentru a afecta economia Germaniei⁶¹. Până la urmă, britanicii s-au hotărât să cumpere din statul sud-est european, deși oficialii londonezi erau conștienți că această decizie poate afecta cantitățile de porumb pe care Marea Britanie le importa de obicei din alte părți ale lumii, inclusiv din dominioane, fiind astfel slăbite într-o oarecare măsură relațiile comerciale tradiționale pe care guvernul de la Londra le promova de câteva secole bune⁶². Conform unei aprecieri făcute la începutul lunii februarie a anului 1940, în statele balcanice era un surplus de 1,5-2 milioane tone de porumb, iar Germania avea nevoie de cel puțin 1,35 milioane tone, ceea ce însemna că importurile acesteia din urmă ar fi fost afectate doar dacă Marea Britanie ar fi cumpărat din Balcani o cantitate ce ar fi depășit 650000 de tone de porumb⁶³.

⁵⁸ Danielopol 1995, p. 64-65.

⁵⁹ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24979/1940, f. 102.

⁶⁰ Danielopol 1995, p. 65.

⁶¹ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24980/1940, f. 11-14. Telegramă trimisă de W. L. Fraser, funcționar în cadrul Trezoreriei Britanice, către Ministry of Food, retrimisă lui Sir Reginald Hoare, la București.

⁶² Economia britanică depindea de importuri, cantități mari de materii prime și produse alimentare trebuind să fie aduse de peste hotare. Europa nu era însă marele furnizor al Marii Britanii, exporturile acesteia în arhipelagul britanic reprezentând doar o treime din totalul mărfurilor cumpărate de britanici. Australia, Noua Zeelandă, India, Canada și Statele Unite ale Americii erau pentru Marea Britanie mult mai importante decât statele europene. Bacon, unt și ouă se importau din Danemarca, minereu de fier și lemne din Suedia, celuloză din Finlanda, petrol, grâu și porumb din România, în vreme ce comerțul cu URSS era practic inexistent (*Argus*, din 4 aprilie 1940).

⁶³ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24979/1940, f. 100-102.

Pe lângă porumb, britanicii au fost interesați să diminueze și importurile germane de oleaginoase din România, semințele de soia și floarea-soarelui fiind cele mai importante dintre ele. Până pe la mijlocul anilor '30, cantitățile de soia necesare industriei alimentare germane erau asigurate de statul-marionetă Manchuko⁶⁴, dar germanii, conștienți de necesitatea existenței unor terenuri mult mai apropiate decât era fosta provincie din nord-estul Chinei, au decis introducerea culturii de soia în Balcani. La începutul anului 1934, trustul I. G. Farben, împreună cu românii, a început să se ocupe de cultivarea soiei, mai întâi pe doar 1400 de hectare, pentru ca șase ani mai târziu, în 1940, acestea să ajungă la 140000 de hectare⁶⁵. Chiar dacă Ministry of Food de la Londra nu s-a arătat prea entuziasmat de propunerea venită de la L. F. L. Pyman⁶⁶, consulul britanic de la Cernăuți, merită să fie subliniat faptul că a existat un plan venit din partea Legației Britanice de la București, prin care se dorea eliminarea influenței germane din România în domeniul cultivării acestei plante. Conform consulului mai înainte menționat, se propunea ca înainte de primăvara anului 1941, să fie operațională o companie britanică similară celei înființate de germani în Bucovina. Nu se avea în vedere adăugarea altei suprafețe la cea existentă deja în această provincie, de aproape 1000 de hectare, ci convingerea cultivatorilor locali să renunțe la contractele

⁶⁴ La 18 septembrie 1931, forțele japoneze au cucerit Manciuria, care, teoretic, era o parte a Chinei, dar care de ani buni se afla într-o stare de confuzie anarhică. Un an mai târziu, japonezii și-au consolidat ocupația, schimbând numele acestei provincii în Manchuko, pe care au declarat-o ca fiind un stat chinez independent. Era condus de Pu Yi, ultimul împărat din dinastia Qing, dar în realitate era un stat-marionetă controlat de japonezi. În 1933 s-a restabilit pacea dintre Japonia și China, chinezii resemnându-se cu pierderea acestei provincii pe care nu o mai controlau de ani buni (Taylor 1999, 59-60; Lynch 2004, p. 129).

⁶⁵ Germanii au dat țăranilor semințe de soia în mod gratuit și le-au garantat totodată un preț fix pentru recoltă, ceea ce era ceva cu totul nemaîntâlnit de cultivatorii români, întrucât aceștia erau obișnuiți să nu li se asigure niciodată nimic, ba chiar să fie înșelați de intermediari (una din marile surprize aduse țăranului român de cultivarea soiei a fost descoperirea că, la urma urmelor, cântarul lui era bun). La nevoie, germanii ofereau și uneltele necesare cultivării plantelor de soia, iar numeroși învățători și ofițeri în rezervă s-au implicat în instruirea țăranilor. Spre deosebire de un hectar cultivat cu grâu, de pe care se obținea o sumă cuprinsă între 3500 și 4000 de lei, de pe un hectar cultivat cu soia se câștiga în medie 5400-5500 lei, ceea ce reprezenta o diferență enormă pentru micul cultivator român, care de regulă nu avea mai mult de 5-6 hectare de pământ (Waldeck 2006, p. 57-58; Prost 2006, p. 205).

⁶⁶ Lancelot Frank Lee Pyman s-a născut la 8 august 1910 și a studiat la Dover College și la King's College, Cambridge. În urma susținerii unui examen, la 1 noiembrie 1933 a devenit stagiar în Serviciul Consular al Levantului. Din 11 mai 1936 a fost viceconsul la Bushire, Persia, astăzi Iran, iar mai apoi, în anul 1937, pentru câteva luni, consul interimar la Kermanshah. Din 7 ianuarie 1937 a îndeplinit funcția de viceconsul la Teheran, fiindu-i totodată acordat rangul al treilea secretar în serviciul diplomatic. Tot în 1937 a fost și consul interimar la Tabriz, iar din iunie 1938 a fost numit secretar-asistent la Teheran. Între 16 mai și 12 iunie 1939 a fost consul general interimar la Galați, pentru ca la 8 august 1939 să fie numit consul la Cernăuți (*The Foreign Office List* 1940, p. 393).

preliminare încheiate cu „Soia SAR”, pentru ca mai apoi aceștia să semneze contracte în beneficiul Marii Britanii. Întrucât cei mai mulți cultivatori bucovineni de soia erau evrei, iar restul români și ucraineni, propunerea părea viabilă, dar lipsa dorinței de implicare a guvernului de la Londra și, mai ales, evoluția situației internaționale au făcut ca toate aceste planuri să rămână doar la stadiul de proiecte.

Deși Marea Britanie a avut intenții de a cumpăra și cantități însemnate de grâu din România în primăvara și vara anului 1940, acestea nu s-au realizat. Confrunțați cu dificultăți reale de transport și de depozitare, britanicii aveau în vedere trimiterea cantităților de grâu românesc la Istanbul, Smyrna, Alexandria sau chiar în Palestina, după ce acestea ar fi fost plătite, repetându-se astfel scenariul din Primul Război Mondial, atunci când guvernul de la Londra a cumpărat din România tot ce se putea lua doar pentru a priva Germania de materii prime.

Intensificarea achizițiilor de materii prime românești de către Marea Britanie la sfârșitul anului 1939 și la începutul celui următor a produs îngrijorare în rândul membrilor Legației Germane de la București, așa cum se poate vedea din telegramele trimise la Berlin de Carl Clodius și Wilhelm Fabricius, la finalul lunii martie a anului 1940 și la începutul lui aprilie. Două săptămâni mai târziu, aceiași Carl Clodius și Wilhelm Fabricius, primul fiind trimis la București în calitate de reprezentant special pentru probleme economice, iar al doilea era ministrul plenipotențiar german din capitala României, au ținut să-l informeze pe regele Carol al II-lea despre comerțul britanico-român tot mai intens și să adauge totodată că

„[...] noi vom fi obligați să cerem un control asupra comerțului anglo-român dacă exporturile către Marea Britanie continuă să crească atât de disproporționat ca în lunile din urmă. Este o chestiune foarte gravă deoarece această evoluție este complet incompatibilă cu neutralitatea României”⁶⁷.

Întrucât până în primăvara anului 1940 comerțul britanico-român era reglementat de acordul din 12 iulie 1939, care era o înțelegere încheiată înainte de începerea războiului, la începutul lunii aprilie 1940 o delegație română condusă de D. Iordan, secretar general al Ministerului de Finanțe, a sosit în Marea Britanie, deși situația internațională în Europa și în lume era tensionată. Realizarea unui comerț de tip barter între cele două țări, acordarea de către oficialitățile londoneze a unei licențe de export pentru firele de bumbac, precum și fixarea unui preț maximal al petrolului, stabilit în principal pe baza prețurilor existente în zona Golfului Persic au reprezentat obiectivele negociatorilor români veniți la Londra. La doar câteva zile de la ajungerea acestor oficiali români în capitala britanică, raporturile dintre marile puteri europene au devenit mai mult decât încordate, întrucât, la 9 aprilie 1940,

⁶⁷ DGFP, vol. IX, nr. 117, p. 168, 15 aprilie 1940. *Apud* Funderburk 1983, p. 159-160.

Germania a atacat prin surprindere Danemarca și a debarcat trupe în mai multe locuri pe țărmurile norvegiene, punând astfel capăt acalmiei ce exista în vestul Europei de mai bine de jumătate de an, din momentul declanșării celui de-al Doilea Război Mondial. Negocierile delegației române cu partea britanică au durat peste două luni, timp în care drapelul României a fluturat în continuu deasupra clădirii „Hyde Park Hotel”, locul unde a fost cazat întregul grup de persoane venite de la București, plus câțiva membri ai Legației României.

În primele zile ale lunii mai a anului 1940, guvernul de la Londra era conștient de faptul că România, prin vinderea materiilor sale prime, putea pricinui Marii Britanii mai multe neajunsuri acesteia decât invers, așa că statul sud-est european avea o importanță destul de mare pentru comerțul britanic atât timp cât Marea Mediterană rămânea deschisă navigației. Ca atare, la începutul lunii mai, în cadrul Trezoreriei Britanice, se mai discuta încă de o eventuală mărire a creditului oferit României în primăvara anului 1939. Izbucnirea războiului a dus la întârzierea comenzilor românești făcute fabricilor și uzinelor britanice, timp în care prețurile au crescut, ceea ce l-a determinat pe D. Iordan să ceară o suplimentare de 1,3 milioane lire sterline față de suma dată deja, bani care ar fi acoperit diferențele de preț înregistrate. Deși problema acordării României unei sume în plus a rămas deschisă destul de mult timp, până la urmă s-a luat decizia de a nu se mai da nimic, din mai multe motive. În primul rând, începerea celei de-a doua conflagrații mondiale a determinat mai toate statele implicate să facă tot posibilul de a-și crește exporturile, pentru a se putea finanța costurile operațiunilor militare, iar Marea Britanie, intrată în război încă din 3 septembrie 1939, nu făcea deloc excepție. În al doilea rând, acordarea de credite era admisibilă din punct de vedere economic într-o perioadă în care industria britanică avea materiile prime necesare, iar britanicii se puteau dispensa de anumite bunuri și produse fabricate de aceștia, așa cum era perioada de pace. În al treilea rând, așa cum s-a subliniat într-un referat întocmit în cadrul Board of Trade, acordarea unui credit suplimentar României nu ar fi făcut altceva decât să ducă la diminuarea dorinței acesteia din urmă de a mai vinde diverse produse de care piața britanică avea nevoie. Nu în ultimul rând, erau serioase obiecții vizavi de această idee, întrucât, așa cum s-a menționat într-un raport întocmit în primele zile ale lunii mai, nu putea fi luată în calcul o suplimentare a creditului oferit României, deoarece, dacă prețurile ar fi scăzut, nimeni nu și-ar fi pus problema ca guvernul de la București să dea o parte din bani înapoi⁶⁸.

Negocierile au avut în centrul discuțiilor petrolul, dar și mecanismul plăților și transferurilor dintre cele două state, la care s-a adăugat problema

⁶⁸ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24980/1940, f. 253-255. Referat întocmit în cadrul Trezoreriei Britanice, la data de 8 mai 1940, către P. B. B. Nichols.

produselor pe care România dorea să le importe și care trebuiau să treacă prin blocada navală britanică⁶⁹. Intensificarea războiului în Europa făcea și mai acută lipsa anumitor materii prime de care industria românească de armament avea mare nevoie, partea română declarându-se gata de a da britanicilor orice garanții ar fi fost nevoie că aceste importuri nu vor fi reexportate către Germania. D. Iordan, șeful delegației române, într-o discuție avută la 4 aprilie cu Sir Frederick Leith-Ross, era dispus să accepte organizarea de zone libere la Dunăre în care să fie exercitat controlul britanic. Se doreau în primul rând aliaje de aluminiu, fiind nevoie urgentă de cel puțin 500 de tone, la care se adăugau și produse finite ale industriei britanice, avioanele de luptă fiind primele pe lista delegației române venite la Londra⁷⁰. Discuțiile au fost lungi și anevoioase, fără a se ajunge la prea multe rezultate concrete, cu excepția încheierii unui nou acord de plăți în ziua de 6 iunie. Curând însă, Franța și Țările de Jos au capitulat în urma campaniei victorioase a Wehrmacht-ului în vestul Europei, ceea ce a dus la înclinarea decisivă a balanței de putere în favoarea Reich-ului. Oficialii români și-au dat seama că germanii deveniseră stăpânii Europei, ceea ce făcea ca Marea Britanie să nu mai aibă pentru ei o prea mare importanță. La București, regele Carol al II-lea și mai toți oamenii politici realizau faptul că o nouă ordine economică va fi instaurată pe continentul european, mai ales în partea sa estică, și aproape toată clasa politică românească s-a grăbit să dea dovezi de atașament față de planurile germane⁷¹.

⁶⁹ Danielopol 1995, p. 81.

⁷⁰ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24980/1940, f. 51-53.

⁷¹ Într-o discuție purtată în vara anului 1940 de ziarista americană R. G. Waldeck cu dr. Hermann Neubacher, trimis la București ca „însărcinat special pentru probleme economice”, reprezentantul Reich-ului vedea organizarea economică a Balcanilor ca fiind doar prima parte a unui plan mai vast prin care întregul continent european ar fi alcătuit un *Grossraum*, care ar fi trebuit să fie unitatea economică a viitorului. Un plan comun urma să stabilească producția în fiecare sector al acestui *Grossraum*, precum și schimbul de produse. Barterul ar fi stat la baza schimburilor internaționale, iar influența economică a Marii Britanii ar fi fost îndepărtată. Eliminarea șomajului și folosirea completă a forței de muncă erau, de asemenea, obiective ale economiștilor germani, industrializarea Balcanilor fiind soluția pentru absorbirea surplusului de populație din agricultură. Desigur, în concepția dr. Neubacher, statele balcanice ar fi trebuit să se concentreze pe crearea unor industrii care se bazau pe materiile prime pe care le dețineau deja, fabricile de conserve fiind cele mai importante în viziunea sa, ceea ce ar fi transformat Balcanii într-o Californie a Europei. Expunerea reprezentantului Reich-ului părea practică, dar interlocutoarea lui din America nu a rămas impresionată de aceste planuri, aceasta consemnând mai târziu în cartea sa că „[...] sub curgerea lină a cuvintelor sale, detectam un fanatism specific germanilor, care-mi amintea de ceva ce citisem demult, anume că englezii consideră că lumea e frumoasă și împodobită ca o mireasă, și are nevoie doar de o mână iubitoare care s-o conducă; pe când nemții concep universul ca fiind într-o veșnică stare de dezordine, un haos care trebuie curățat și ordonat din nou prin metode potrivite și eforturi puternice, bine alese. [...] După secole de frustrare,

Părăsirea neutralității de către Italia, la 10 iunie 1940, atunci când guvernul de la Roma a declarat război atât Franței, cât și Marii Britanii nu a făcut decât să complice și mai mult relațiile economice româno-britanice, României fiindu-i tăiate legăturile economice cu Occidentul. Ca o consecință a acestei situații, vasele comerciale aflate sub pavilion britanic nu au mai putut naviga prin Marea Mediterană, petrolul cumpărat din România, Uniunea Sovietică sau Irak trebuind să fie transportat pe la Capul Bunei Speranțe, cu ocolirea continentului african, ceea ce implica costuri suplimentare și alocarea unui timp mai îndelungat, aspecte care s-au reflectat din plin și în ridicarea costului asigurărilor maritime. Ruta ce lega metropola de India, Australia și Extremul Orient, ce era „un adevărat drum interior de apă al Imperiului Britanic”⁷², nu mai putea fi folosită, efectele resimțindu-se nu doar în mediile de afaceri britanice, ci și în rândul tuturor transportatorilor și comercianților care aveau legătură cu Marea Mediterană.

Începerea bătăliei Angliei, la 10 iulie 1940⁷³, ieșirea din război a Franței, la 22 iunie, și formarea în România la 4 iulie a primului guvern filogerman de la Primul Război Mondial încoace, condus de Ion Gigurtu, au afectat profund comerțul dintre Marea Britanie și statul sud-est european. Titularul Ministerului Afacerilor Străine era tot un filogerman, Mihail Manoilescu, iar la 5 iulie, la doar o zi distanță de constituirea noului guvern, șeful acestuia declara în mod oficial că România dorește să promoveze o politică de integrare sinceră în sistemul creat de Axa Berlin-Roma⁷⁴, ceea ce însemna fără niciun dubiu că guvernul de la București nu mai avea în vedere promovarea relațiilor politice, și nici economice, cu Marea Britanie.

În plus, la 1 iulie 1940 guvernul român a repudiat garanția britanică acordată României la 13 aprilie 1939, iar cooptarea Mișcării Legionare la guvernare, care avea patru membri în guvern, printre care erau Horia Sima și A. C. Cuza, nu a făcut altceva decât să ducă la o și mai mare încordare a relațiilor politice dintre Marea Britanie și România, ceea ce a avut importante repercusiuni asupra schimburilor comerciale dintre cele două țări.

Încă din primele zile ale lunii iulie, la Londra, România nu mai era considerată o țară independentă, ba chiar se prevedea că regele Carol va primi ordine de la Hitler de-acum înainte, așa cum a fost menționat într-un referat al Trezoreriei Britanice⁷⁵. Considerându-se că România era la discreția

nemții se vedeau în sfârșit în situația de a governa Europa așa cum credeau ei că trebuie guvernată și se apucaseră de treabă sărind peste cal” (Waldeck 2006, p. 56-60).

⁷² *Argus*, din 16 mai 1940.

⁷³ Primul bombardament masiv al germanilor asupra arhipelagului britanic a avut loc la 10 iulie 1940. Pentru diferitele opinii care există în legătură cu începerea Bătăliei Angliei, vezi (Arhire 2009, p. 571, nota 1).

⁷⁴ Scurtu, Buzatu 1999, p. 359-360.

⁷⁵ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24980/1940, f. 355. Referat întocmit de S.

Germaniei, Banca Angliei a luat decizia ca aurul românesc să fie blocat pe toată durata războiului, Foreign Office-ul nemaifiind nici măcar consultat în această privință. Exporturile britanice către România au fost interzise, iar cele 3 milioane de lire sterline, pe care România le mai avea din împrumutul obținut în anul anterior, au fost declarate inutilizabile.

După căderea Franței și dispariția acesteia de pe scena relațiilor internaționale, nu mai rămăsese nicio armată pe continent care să se poată opune Wehrmacht-ului, ceea ce făcea ca în cafenelele bucureștene să se afirme că „în mod sigur Anglia va capitula sau, dacă nu va capitula, bombele germane o vor șterge de pe harta lumii și va fi invadată”⁷⁶. Expulzarea inginerilor petroliști britanici a fost una din primele măsuri luate de guvernul Gigurtu, deși unii dintre ei locuiau în România de mai bine de 20 de ani. Datorită intervenției Legației Germane de la București, aceștia nu au fost obligați să părăsească teritoriul românesc imediat, ci au putut să plece în decurs de șase săptămâni, dându-li-se posibilitatea de a-și lua și bunurile⁷⁷. Locul lor a fost luat de români, dar și de foarte mulți etnici germani din România, în acest fel eliminându-se pericolul sabotajelor, de care Reich-ul se temea atât de mult. Totodată, au fost emise câteva decrete care îi împiedicau pe aceștia din urmă să-și vândă acțiunile petroliere unor parteneri nedorți de germani. La București se acționa de o așa manieră încât România să fie cât mai pe placul Axei, iar inginerii francezi din întreprinderile petroliere au fost și ei expulzați, fiind acuzați de „terorism” și „sabotaj”⁷⁸.

La începutul lunii octombrie, din punctul de vedere al Marii Britanii, situația în România se deteriorase și mai mult, astfel că, se aprecia pe bună dreptate că guvernul de la Londra nu mai putea achiziționa niciun produs românesc, decât dacă acesta n-ar fi vrut să fie cumpărat de germani. Dacă până atunci se sperase că prin creșterea achizițiilor de mărfuri românești și prin trimiterea de bunuri britanice în schimb, se va menține o anumită influență britanică asupra României, proclamarea oficială a României ca stat național-legionar, la 14 septembrie 1940, a spulberat la Londra orice speranță. „Guvernul actual din România este complet subordonat Gărzii de Fier, care, la rândul ei, este unealta Germaniei” aprecia Philip Nichols într-un document trimis la Ministry of Economic Warfare⁷⁹. Chiar dacă în realitate au existat și anumite fricțiuni între membrii Mișcării Legionare din România și germani⁸⁰,

D. Waley către C. F. Cobbold, la 6 iulie 1940.

⁷⁶ Waldeck 2006, p. 99.

⁷⁷ Hillgruber 1994, p. 376, nota 2.

⁷⁸ Prost 2006, p. 210.

⁷⁹ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24981/1940, f. 23. Document trimis de Philip Nichols către Charles Stirling, la data de 1 octombrie 1940.

⁸⁰ După ajungerea legionarilor la putere, pe fondul eliminării evreilor din economia românească, la București au început să sosească zeci de oameni de afaceri germani, cu gândul

iar legionarii nu erau complet subordonați Reich-ului, așa cum a menționat funcționarul britanic mai sus menționat, afirmația este totuși în mare parte adevărată, în sensul că statul român devenise un satelit al puterii germane.

În condițiile în care România nu mai era în raporturi amicale cu Marea Britanie, ba chiar mai nou existau dovezi de anglofobie, puterea insulară a căutat să pună o cât mai mare presiune asupra statului balcanic, deconectându-l pe acesta din urmă cât mai mult de la comerțul cu alte state. Ca atare, prin blocada navală britanică ce fusese instituită chiar de la începerea războiului, din a doua jumătate a anului 1940, Royal Navy nu a permis nici măcar schimburile inofensive, cum erau cele dintre România și Palestina, prin care se exporta cherestea românească în schimbul portocalelor palestinienesc⁸¹.

Coordonarea tot mai accentuată a politicii economice românești cu cea a Germaniei, refuzul autorităților de la București de a acorda licențe de export pentru mărfuri cumpărate de Marea Britanie încă din primele luni ale anului 1940, au avut practic ca efect încetarea relațiilor economice dintre cele două țări încă de la începutul celei de-a doua jumătăți a anului. În august, la Ministry of Economic Warfare, se ajunsese deja la concluzia că nu putea fi reluat comerțul cu România, întrucât prima cerință a statului din sud-estul Europei ar fi fost bineînțeles deblocarea aurului de la Londra⁸².

Colaborarea economică deplină a României cu Germania a fost consfințită la 4 decembrie 1940, atunci când, la Berlin, a fost încheiată o convenție bilaterală. Semnată în mod special datorită dificultăților financiare pe care le avea statul balcanic, scoase în evidență de generalul Ion Antonescu încă din vizita sa pe care a efectuat-o în capitala Reich-ului în 22 și 23 noiembrie, înțelegerea stabilea detaliile colaborării germano-române.

de a cumpăra o mină sau o fabrică la un preț de nimic. Cu toate acestea, în cele aproape cinci luni de regim legionar, nu s-a „arianizat” nicio întreprindere, întrucât autoritățile gardiste, deși nu refuzau direct, găseau mereu soluții ocolitoare pentru a-i împiedica pe germani să controleze economia românească. „România pentru români, și ducă-se dracului evreii și nemții” a fost în esență modul de gândire al legionarilor. Metodele lor erau alunecoase, ceea ce i-a scos din răbdări pe întreprinzătorii din Hamburg și Renania. Pentru a primi hârtiile semnate, aceștia din urmă așteptau cu zilele la hotelul „Athénée Palace”, „mai întâi bine dispuși, apoi ușor nedumeriți, pe urmă încetul cu încetul pierzându-și răbdarea, apoi supărați, la urmă de-a dreptul furioși”. Autoritățile legionare trăgeau de timp cât de mult puteau, înapoind documentele pentru vreo greșeală tehnică, apoi restituindu-le din nou pentru că apăruseră decrete noi. Când în sfârșit, omul de afaceri german credea că tranzacția s-a rezolvat, proprietarul evreu era dus la închisoare, fiind ținut acolo până când comisarii legionari îi ruinau întreprinderea. Sau era maltratată până îl obligau să vândă totul unui membru al Mișcării Legionare. În ambele cazuri, germanii pierdeau (Waldeck 2006, p. 177-179).

⁸¹ TNA, fond *Foreign Office 371 Romania*, dosar nr. 24981/1940, f. 21. Document trimis de Charles Stirling către Philip Nichols, la data de 1 octombrie 1940.

⁸² *Ibidem*, dosar nr. 24980/1940, f. 442. Document scris la Ministry of Economic Warfare, la data de 26 august 1940, despre comerțul româno-britanic.

Producția industrială a României trebuia să fie coordonată cu cea a Germaniei, iar aceasta din urmă își lua angajamentul de a oferi în schimb atât credite pe termen lung și cu dobânzi avantajoase, cât și ajutor tehnic în toate domeniile. Totodată, mai era prevăzut și faptul că urmau să fie trimiși și numeroși consilieri germani pe lângă ministerele românești, ceea ce însă nu s-a întâmplat datorită opoziției manifestate în România⁸³.

Convenția germano-română din 4 decembrie 1940 însemna o victorie a Germaniei în România, influența economică a Marii Britanii fiind eliminată din această țară. Dacă până atunci mai existaseră schimburi sporadice și de valori foarte mici, de la începutul lunii decembrie se poate vorbi de o reală coordonare a economiei românești cu cea a Reich-ului. În condițiile în care blocada navală britanică își făcea efectul, comerțul României cu statele din vestul Europei fusese întrerupt, tranzacțiile acestui stat fiind limitate la țările Axei și la teritoriile controlate de aceasta.

În cea mai mare parte a perioadei interbelice, România nu reprezentase o regiune de primă importanță pentru comerțul britanic, Grecia și Turcia ocupând poziții mult mai bune în cadrul comerțului Marii Britanii, în comparație cu atenția dată de guvernul de la Londra pieței naționale românești.

Dar în preajma izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, România a dobândit o importantă valoare economică pentru Marea Britanie, această situație datorându-se și scăderii prestigiului și influenței franceze. Este important de remarcat faptul că, din septembrie 1939 și până la căderea Franței, din iunie 1940, britanicii au pus în aplicare un plan prin care au făcut achiziții masive din România, în detrimentul Germaniei, ceea ce a permis statului român să fie neutru mai mult timp. În primul rând a fost cumpărat petrol românesc, Marea Britanie reușind în intervalul de timp septembrie 1939 - aprilie 1940 să cumpere cantități duble față de cât a importat Germania, ceea ce a fost remarcabil.

Plecată în această competiție economică mai târziu decât Germania, Marea Britanie a pierdut în final, în sensul că România a ajuns până la urmă în orbita economică a Berlinului. Distanța geografică mai mică, sistemul de navigație intern german și folosirea Dunării, înglobarea comerțului austriac și cehoslovac în cel al Reich-ului, toate au fost în favoarea Germaniei, ceea ce a contribuit din plin la eliminarea influenței economice britanice din România în perioada de început a celui de-al Doilea Război Mondial.

⁸³ Hillgruber 1994, p. 197. Pentru detalii despre textul convenției economice germano-române, vezi și p. 377, nota 16.

Romanian-British Economic Relations 1939-1940 (II)

(Abstract)

The outbreak of Second World War made oil a strategic product and Romania acquired an increased importance due to its oil production. Unable to carry out military actions in a neutral country like Romania, Britain decided instead to launch a war against the economy of the Third Reich, aiming to deprive the Germans of Romanian raw materials. In line with this policy, at the end of 1939, Great Britain was importing twice as much Romanian oil as Germany. Although Britain made efforts to develop its economic relations with Romania, one can still see some mutual misunderstandings between the two countries. In addition, the British were aware that if they wanted to maintain an intensive trading relationship with the Romanian government, they would have to buy in Romania and offer goods on credit.

France and the Netherlands capitulated in June 1940 after the victorious campaign of the Wehrmacht in Western Europe which tilted the balance of power decisively in favour of the Reich. Romanian officials soon realized that the Germans had become the masters of Europe and Britain lost its importance to them. The German-Romanian Convention of 4 December 1940 eliminated Britain's economic influence and thus represented a victory for the Germans in Romania.

Having entered the economic competition later than Germany, Britain was finally defeated and Romania ended up in Germany's economic sphere. The shorter geographic distance, the German domestic canal navigation system plus easy access to Romania via the Danube, and the incorporation of Austrian and Czechoslovakian trade all acted in Germany's favour and contributed greatly to the elimination of British economic influence from Romania at the beginning of the Second World War.

Abrevieri bibliografice

AMAER	- Arhivele Ministerului Afacerilor Externe ale României.
ANRDANIC	- Arhivele Naționale ale României. Direcția Arhivele Naționale Istorice Centrale.
Arhire 2009	- Sorin Arhire, <i>Bătălia Angliei reflectată în presa românească (ianuarie - iunie 1941)</i> , în <i>Apulum</i> , XLVI, 2009, p. 571-582.
Brătianu 1942	- G. I. Brătianu, <i>Roumanie et Hongrie. Considérations demographiques et économiques</i> , Bucarest, 1942.
Brestoiu 1986	- Horia Brestoiu, <i>Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc</i> , Iași, 1986.
Buzatu 1998	- Gh. Buzatu, <i>O istorie a petrolului românesc</i> , București, 1998.
Buzatu 2003	- Gh. Buzatu, <i>România și marile puteri (1939-1947)</i> , București, 2003.
Carol II 1995	- Carol II, <i>Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice</i> , vol. I (1904-1939), ediție de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, București, 1995.
Carol II 1996	- Carol II, <i>Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice</i> , vol. II (1939-1940), ediție de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, București, 1996.

Sorin Arhire

Călinescu 1990

- Armand Călinescu, *Însemnări politice 1916-1919*, ediție îngrijită și prefață de Al. Gh. Savu, București, 1990.

Cîrstea 2013

- Marusia Cîrstea, *Relații economice româno-britanice (1919-1939). Studii și documente*, Târgoviște, 2013.

Danielopol 1995

- D. G. Danielopol, *Jurnal londonez*, Iași, 1995.

Dașcovici 1939

- N. Dașcovici, *Neutralitatea României*, București, 1939.

DGFP

- *Documents on German Foreign Policy 1918-1945*, seria D (1937-1945), vol. V-IX, London, 1953-1956.

Funderburk 1983

- David Britton Funderburk, *Politica Marii Britanii față de România 1938-1940. Studiu asupra strategiei economice și politice*, București, 1983.

Haynes 2003

- Rebecca Haynes, *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*, Iași, 2003.

Hillgruber 1994

- Andreas Hillgruber, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, București, 1994.

Hoisington 1971

- William A. Hoisington Jr., *The Struggle for Economic Influence in Southeastern Europe: The French Failure in Romania, 1940*, în *Journal of Modern History*, XLIII, September 1971, p. 486-482.

Lynch 2004

- Michael Lynch, *China: de la imperiu la republica populară 1900-1949*, București, 2004.

Mamina 1997

- Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, București, 1997.

Manning 1996

- Olivia Manning, *Trilogia balcanică. Marea șansă*, București, 1996.

Parkinson 2014

- Maude Rea Parkinson, *Douăzeci de ani în România (1889-1911)*, București, 2014.

Porter 2008

- Ivor Porter, *Operațiunea „Autonomous” în România pe vreme de război*, București, 2008.

Prost 2006

- Henri Prost, *Destinul României (1918-1954)*, București, 2006.

Scurtu, Buzatu 1999

- Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, 1999.

Sédilot 1979

- René Sédilot, *Istoria petrolului*, București, 1979.

Taylor 1999

- A. J. P. Taylor, *Originile celui de-al Doilea Război Mondial*, Iași, 1999.

The Foreign Office List 1940

- *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Year Book 1940*, London, 1940.

TNA

- The National Archives, Richmond, Kew, UK.

Troncotă 1997

- Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, București, 1997.

Waldeck 2006

- R. G. Waldeck, *Athénée Palace*, București, 2006.

Cuvinte-cheie: petrol, grâu, porumb, blocadă navală, acțiuni de sabotaj.

Keywords: oil, wheat, corn, naval blockade, sabotage actions.

LISTA ABREVIERILOR

ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.
ADB	- Allgemeine Deutsche Biographie. Verlag Duncker & Humblot. Leipzig.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészettörténeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AHA	- Acta Historiae Artium. Akadémiai Kiadó. Budapest.
AI	- Artificial Intelligence. Elsevier. Amsterdam.
AIAC	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Universitatea „Regele Ferdinand I”. Cluj-Sibiu, Sibiu.
AISC	- Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj.
AJJ	- Arktika: jekologija i jekonomika. Institut jadernoj bezopasnosti Rossijskoj akademii nauk. Moskva.
AJN	- American Journal of Numismatics. American Numismatics Society. New York.
AJPA	- American Journal of Physical Anthropology. The Official Journal of the American Association of Physical Anthropologist. Baltimore.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași.
AMZ	- Arheološki muzej u Zagrebu. Zagreb.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Timișoara.
AnUB-I	- Analele Universității din București - Istorie. Universitatea din București.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten.
ARCS	- American Review of Canadian Studies. Association for Canadian Studies in the United States. New York.
Argesis	- Argesis. Studii și Comunicări. Muzeul Județean Argeș. Pitești.
ArhMed	- Arheologia Medievală. Reșița, Cluj-Napoca.

Lista abrevierilor

- ArhMold** - Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași.
- ASS** - Asian Social Science. Canadian Centre of Science and Education. Toronto.
- Astra Salvensis** - Astra Salvensis. Cercul Salva al ASTRA. Salva.
- ASUAIC-I** - Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă). Secțiunea IIIe. Istorie. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
- ATS** - Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
- AUASH** - Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- BAMNH** - Bulletin of the Alabama Museum of Natural History. The University of Alabama. Tuscaloosa.
- BCȘS** - Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- BG** - Byllye Gody. Sochi State University. Sochi.
- BMS** - Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
- BOR** - Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
- BpRég** - Budapest Régiségei. Budapest.
- BSNR** - Buletinul Societății Numismatice Române. București.
- Caietele CIVA** - Caietele CIVA. Asociația „Cercul de Istorie Veche și Arheologie” Alba Iulia.
- CArh** - Cercetări arheologice. București.
- Carpica** - Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău.
- CH** - Church History. Cambridge University Press. Cambridge.
- CN** - Cercetări Numismatice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
- ComȘtMediaș** - Comunicări Științifice. Mediaș.
- Corviniana** - Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
- CPF** - Cahiers des Portes de Fer. Beograd.
- Cumania** - A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve. Kecskemét.
- Dacia** - Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. București.
- Danubius** - Danubius. Muzeul de Istorie Galați.
- e-COM** - e-Conservation online magazine. Vila do Conde. Portugalia.
- EphNap** - Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca.

Erdély Múzeum	- Erdély Múzeum. Erdélyi Múzeum-Egyesület. Cluj-Napoca.
FVL	- Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu.
Geopolitics	- Geopolitics. Taylor & Francis. London.
Glasul Bisericii	- Glasul Bisericii. Mitropolia Munteniei și Dobrogei. București.
GNS	- Gumanitarne nauki v Sibiri. Sibirskoe otdelenie Rossijskoj akademii nauk. Novosibirsk.
Graiul Maramureșului	- Graiul Maramureșului. Baia Mare.
HCS	- Historia y comunicación social. Departamento de Historia de la Comunicación Social de la Facultad de Ciencias de la Información. Universidad Complutense Madrid.
HHCT	- History and Historians in the Context of the Time. Academic Publishing House <i>Researcher</i> . Sochi.
HIR	- Harvard International Review. Harvard International Relations Council at Harvard University. Cambridge (Massachusetts).
IJI	- Istoriko-jekonomicheskie issledovanija. Bajkal'skij gosudarstvennyj universitet Ekonomiki I prava. Irkutsk.
IJMS	- Indian Journal of Marine Sciences. National Institute of Science Communication and Information Resources. New Delhi.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
IV	- Istoricheskiy vestnik. Izdatelskiy dom B. B. Glinskogo. Sankt Peterburg.
IVUZ	- Izvestija vysshih uchebnyh zavedenij. Severo-Kavkazskij region. Serija: Obshhestvennye nauki. Rostov-na-Donu.
Îndrumător pastoral	- Îndrumător pastoral. Episcopia Ortodoxă Română de Alba Iulia.
JBSM	- Jahrbuch des Burzenländer Sächsischen Museums. Kronstadt (Brașov).
JeKO	- Izdatelskiy Dom ECO. Novosibirsk.
JGlassStud	- Journal of Glass Studies. The Corning Museum of Glass. New York.
JGRO	- Journal of Geophysical Research: Oceans. AGU Publications. Washington.
JHA	- Journal for the History of Astronomy. SAGE Publications (UK). London.
JHG	- Journal of Historical Geography. Elsevier. Amsterdam.
JPIPSS	- The Journal of Power Institutions of Post-Soviet Societies. Paris.

Lista abrevierilor

JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz.
KHKM	- Kwartalnik Historii Kultury Materialnej. Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Warszawa.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice. București.
MedievArchaeol	- Medieval Archaeology. Society for Medieval Archaeology. London.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MFME	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
MMJ	- Metropolitan Museum Journal. The Metropolitan Museum of Art. New York.
MPEA	- Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár. Budapest.
MTT	- Magyar Történelmi Tár. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
NET	- Nurse Education Today. Elsevier. Amsterdam.
NGB	- New German Biography. Bayerische Akademie der Wissenschaften. München.
Niva	- Niva. Petrograd.
NK	- Numizmatikai Közlöny. Magyar numizmatikai társulat. Budapest.
ODIL	- Ocean Development and International Law. Taylor & Francis. London.
OK	- Orvostörténeti közlemények / Communicationes de historia artis medicinae. Semmelweis Orvostörténeti Múzeum. Budapest.
Oltenia	- Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie. Muzeul Olteniei. Craiova.
Pallas	- Pallas. Revue d'études antiques. Université de Toulouse le Mirail. Toulouse.
PG	- Political Geography. Elsevier. Amsterdam.
Polar Geography	- Polar Geography. Taylor & Francis. London.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.
Porțile Cetății	- Porțile Cetății. Sebeș.
PR	- Polar Record. Cambridge University Press. Cambridge.
PUM	- Programm des evangelischen Unter-Gymnasium A. B. in Mühlbach. Sebeș.
RB	- Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
Revista istorică	- Revista istorică: dări de seamă, documente și notițe. București (1925-1941).
RGI	- Revista generală a învățământului. București.

RHSEE/RESEE	- Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
RIR	- Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională din București.
RJTP	- Regional'naja jekonomika: Teorija i praktika. Finansy i Kredit. Moskva.
RMM-MIA	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă. București.
RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RSM	- Rossija i sovremennyj mir. Institut nauchnoj informacii po obshhestvennym naukam Rossijskoj akademii nauk. Moskva.
SAA	- Studia Antiqua et Archaeologica. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.
SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice și Filologice a RPR. București.
Sargetia	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
SCB	- Studii și cercetări de bibliologie. Academia Română. București.
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istorie veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCJ	- Southern Communication Journal. Southern States Communication Association. Philadelphia.
SCN	- Studii și Cercetări de Numismatică. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București.
SG	- Soziale Geschichte. Stiftung für Sozialgeschichte des 20. Jahrhunderts. Bremen.
SGP	- Sovetskoe gosudarstvo i pravo. Nauka. Moskva.
Signs	- Signs. Journal of Women in Culture and Society. University of Chicago Press. Chicago.
SMIM	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București.
SMK	- Somogyi Múzeumok Közleményei. A Somogyi Megyei Múzeumok.
Societatea de mâine	- Societatea de mâine. Cluj (1924-1945).
SPS	- Sovremennye proizvoditel'nye sily. Sovet po izucheniju proizvoditel'nyh sil, Ministerstvo jekonomicheskogo razvitiya Rossijskoj Federacii i Rossijskoj akademii nauk. Moskva.

Lista abrevierilor

- SRFJP** - Sever i rynek: formirovanie jekonomicheskogo porjadka. Institut ekonomicheskikh problem im. G. P. Luzina. Apatity.
- SS** - Sovetskij Sever. Oblastnoy Komitet Narymskogo okruga KPSS. Kolpashevo.
- StComSibiu** - Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
- StComSM** - Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare.
- StRI** - Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
- SUCH** - Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu.
- SVS** - Supplément de la vie spirituelle. Le Edition de Cerf. Paris.
- SympThrac** - Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
- Terra Sebus** - Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
- Thraco-Dacica** - Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
- Történelmi Szemle** - Történelmi Szemle. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének. Budapest.
- TP** - Telecommunications Policy. Elsevier. Amsterdam.
- Transilvania** - Transilvania. Centrul Cultural Interetnic Transilvania. Sibiu.
- Tyragetia** - Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
- Ungarische Jahrbücher** - Ungarische Jahrbücher. Berlin.
- VCGU** - Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Cheljabinskij gosudarstvennyj universitet. Chelyabinsk.
- VIZ** - Voенno-istoricheskii zhurnal. Moskva.
- VKGU** - Vestnik Kazanskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Kazanskij (Privolzhskij) federal'nyj universitet. Kazan.
- VMZ** - Voенno-meditsinskii zhurnal. Moskva.
- VRJU** - Vestnik Rossijskogo jekonomicheskogo universiteta im. G. V. Plehanova. Rossijskij. Gosudarstvennyj universitet imeni G. V. Plehanova. Moskva.
- VSA** - Vestnik Severnogo (Arkticheskogo) federal'nogo universiteta, serija: Gumanitarnye i Social'nye Nauki. Severnyj (Arkticheskij) federal'nyj universitet imeni M. V. Lomonosova. Arkhangelsk.
- VTP** - Voprosy teorii i praktiki. Izdatelskiy Dom Gramota. Tambov.

- WI** - Die Welt des Islams. Internationale Zeitschrift für die
Forschung des modernen Islams. Brill.
- WJC** - Western Journal of Communication. Western States
Communication Association. Philadelphia.
- ZEKM** - Zhurnal eksperimental'noi i klinicheskoi meditsiny.
Novosibirskii gosudarstvennyi meditsinskii universitet.
Novosibirsk.
- ZfSL** - Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde.
Gundelsheim.